

filmom, za katerega govori samo tolerantnost in smisel za poštenost teh istih predstavnikov literature.

To je prvič, da se naša literatura čuti resno izzvana, in njeni varuhi so se vzdignili kot vitezi iz junaškega epa in se galantno postavili v bran svojih velikih ljubezni. Da Matej Bor in Mitja Mejak in toliko drugih čuti, da jih je film nekoliko razočaral, in da so pričakovali več — kaj je lahko od tega bolj naravno! Ne glede na vsa njihova iskrena prizadevanja, da bi bili do filma pravični in mu dovolili umetniško avtonomijo, te ljubitelje literature po dveh treh mislih znova zanese nazaj na relacijo Prežih in film.

Da je Prežih bil boljši psiholog, kot je Pretnarjeva montaža, in da je socialna in nacionalna nota pri Prežihu močnejša in bolj iskrena — temu moram pritrditi. Toda, da ima film svoje kvalitete, ki jih ni pri Vorancu, ker jih ni moglo biti, zato ker je Voranc pisal literaturo. Pretnar je pa naredil kvaliteten film — na tem mora vztrajati filmska kritika. Če ljubimo Voranca in literaturo, smo lahko samo veseli, ko vidimo, s kakšno vneto govoriijo zanj slovenski javni delavci-literati. Ne pozabimo pa, da so oni razsojevalci in stranka obenem.

Toda kje je slovenski filmski delavec, ki bi se pred našim občinstvom lahko postavil po robu teži in avtoriteti *literata* Mateja Bora? Kje je slovenski filmski kritik, ki si je z dolgoletnim poštenim in zanesljivim delom pridobil zaupanje, s kakršnim lahko računa *književni* kritik Mitja Mejak?

Na filmski kritiki je, da pred slovensko javnost pošlje može, ki bodo za svojo stvar znali govoriti prav tako iskreno, z znanjem in ljubeznijo, kot govoriijo oni za svojo, ki bodo z isto poštenostjo in odgovornostjo znali braniti film pred literaturo, kot branijo oni literaturo pred filmom.

Aleksander Čolnik

GLOSE IN KOMENTARJI

KRPANOVA KOBILA V MARIBORU

Dr. Danilo Požar, predsednik gledališkega sveta SNG Maribor, je v *Naših razgledih* z dne 5. oktobra t.l. objavil članek, v katerem je hotel obrazložiti, braniti in utemeljiti »nove poti, ki jih ubirajo organi SNG v Mariboru za popularizacijo gledališča«. In to je vsekakor dogodek, ker vsi vemo — pa tudi v časopisih je bilo o tem že veliko govora — da je z mariborskim gledališčem mnogokaj in hudo narobe. Zdaj, ko se je oglasil dr. Danilo Požar, lahko trdimo, da se je položaj tako rekoč docela razjasnil, kajti ta članek je neizčrpen vir za podatke o splošnem kulturnem položaju v mariborskem okraju in še posebej o položaju mariborskega gledališča, hkrati pa sega s svojimi načelnimi stališči daleč preko meja mariborskega okraja — zaradi vsega tega se ni treba čuditi, da mu posvečamo razmeroma obsežno gloslo.

Dr. Danilo Požar nam sporoča, kako je »gledališki svet SNG v Mariboru že na svoji prvi seji ugotovil, da bo njegova glavna naloga popularizirati gledališče, ker je današnja struktura obiskovalcev porazna«. »Porazna« je ta struktura zato, ker hodi v mariborsko gledališče le en sam ubogi odstotek

prebivalstva mariborskega okraja — med temi redkimi obiskovalci pa je le 5 odstotkov delavstva, kar je tembolj neprijetno in usodno, ker je v Mariboru toliko industrije. Če so podatki dr. Danila Požarja točni, je očitno, da si mariborsko gledališče ni pridobilo dovolj publike, zlasti pa še ne dovolj delavske publike, kar pomeni, da to gledališče svoje funkcije tako rekoč sploh ne more opravljati in da si ne more zagotoviti smisla svoje eksistence.

Gledališki svet SNG Maribor in njegov predsednik pa nočeta samo ugovarjati, marveč hočeta to »porazno strukturo« tudi popraviti. Zato je gledališki svet, ki mu je predsednik dr. Danilo Požar, sklenil, »da je treba ljudi predvsem takoj pritegniti v gledališče«. Vsekakor pametna odločitev — vprašanje je le, kako jo je možno uresničiti. Tudi tu gledališki svet in njegov predsednik nista prav nič omahovala, marveč sta po vseh pravilih železne logike sklepala in sklenila približno takole: če je res, da je treba ljudi kar takoj »pritegniti« v gledališče, potem je nujno »tako v drami kakor tudi v operi pripraviti nekaj lažjih del, ki bodo dostopna vsakomur«. In kaj so ta »lažja dela«? Dr. Danilo Požar in gledališki svet odgovarjata zelo jasno: v operi so to operete, v drami pa komedije, oziroma kot pripoveduje članek dr. Danila Požarja: »dobre komedije«.

Dr. Danilo Požar uporablja tedaj tri pojme: lažja dela, operete, komedije, a tako, da sodijo komedije hkrati z operetami v skupino lažjih del, s čimer je do kraja pojasnjen ne le pojem operete, marveč tudi izraz »dobre komedije«. Dobra komedija je v celotnem kontekstu povsem identificirana z opereto, kar pomeni, da gre le za določen tip komedije, saj vendar vsi vemo, da dobra komedija ni in ne more biti isto kot »lažje delo« ali kot opereta.

Besedilo dr. Danila Požarja je zelo jasno: gre za lažja dela, ali z drugimi besedami: problem mariborskega gledališča je mogoče rešiti predvsem in skoraj samo z lažjimi deli, kar pomeni hkrati, da drugih težjih problemov v tem gledališču in s tem gledališčem sploh ni. Ne gre tedaj niti in predvsem za notranjo organizacijo in notranje odnose, ne za sestav, zmogljivost, delovne pogoje in družbeni položaj ansambla, ne gre niti za splošne existenčne pogoje, ne za izboljšanje predstava pa tudi ne za jasno gledališko idejo ali za nov idejno umetniški koncept itd. Kakor lahko sklepamo iz pisanja dr. Danila Požarja, je vse odvisno najprej od repertoarja, a ne tako, da bi bilo treba ta repertoar preoblikovati in poživiti z aktualnimi, sodobnimi ali modernističnimi deli, z aktualno, sodobno interpretacijo starejših del. Ne, za dr. Danila Požarja in za gledališki svet je vse odvisno od tako imenovanih »lažjih del«, kajti po njunem mnenju, ki je izpovedano v članku, o katerem govori ta glosa, so le ali pa vsaj predvsem »lažja dela« sposobna, da priključijo v gledališče več publike, zlasti pa več delavstva, in tako bi mariborskemu gledališču lahko vrnilo in in zavarovalo njegov smisel predvsem uprizarjanje »lažjih del«.

Z vsem tem pa ni izrečena samo določena misel o notranjem položaju mariborskega gledališča in o njegovem bodočem repertoarju, marveč je s tem podana tudi docela jasna ocena o prebivalstvu, zlasti pa še o delavstvu mariborskega okraja. Če je namreč res, kakor piše dr. Danilo Požar, da lahko napolnijo dvorano mariborskega gledališča v prvi vrsti le »lažja dela«, potem je s tem povedano tudi tole: prebivalstvo in delavstvo mariborskega okraja sta leta 1963, tj. celih osemnajst let po osvoboditvi, še vedno na presenetljivo nizki stopnji kulturnega razvoja — dr. Danilo Požar uporablja v tej zvezi celo izraz »nekulturnost«. Gre tedaj za takšno stopnjo nekulturnosti, kjer lahko uspevajo

samo lažja dela, se pravi dela zabavnega žanra, operete ali pa dramatizacija *Desetega brata*, kakor nam to posebej dokazuje ravno dr. Danilo Požar, ko sporoča vesoljni Sloveniji, da so v Velenju »na premieri nekega Sartrovega dela prodali 5 vstopnic, prihodnjo nedeljo pa je bila predstava ‚Desetega brata‘ razprodana».

Deseti brat in opereta — takšen je torej splošni kulturni nivo v mariborskem okraju, takšna je torej kulturna »razvitost« velikega dela sodobnega slovenskega proletariata. Ali ni to podobno že kulturni katastrofi? Tudi na to vprašanje je odgovoril dr. Danilo Požar sam, ko je v svojem članku povedal, da je mariborsko gledališče tik pred drugo svetovno vojno »na ta način«, tj. z lažjimi deli, že »pritegnilo množico ljudi iz vrst delavstva«. Torej: že tik pred drugo svetovno vojno. Ta podatek pripoveduje, da je Maribor v družbenopolitičnih in kulturnih razmerah stare, karadžordževićvske Jugoslavije že dosegel nekaj, česar očitno še vse do danes nismo bili sposobni obnoviti. Danes je torej naš cilj nekaj, kar je bilo doseženo že pred približno petindvajsetimi leti v času nacionalnega in socialnega zatiranja.

Ta bilanca, ki sama po sebi izvira iz pisanja dr. Danila Požarja, je gotovo porazna in vsiljuje tudi naslednja vprašanja: kaj se je dogajalo v Mariboru vseh osemnajst let po osvoboditvi; ali je vseh teh osemnajst let za razvoj kulturne zavesti mariborskega okraja in delavstva čista izguba; kako je mogoče, da sta prebivalstvo in delavstvo mariborskega okraja danes, po osemnajstih letih graditve socializma, še vedno na tako nizki stopnji, da ju privlačita le opereta in *Deseti brat*; kako je mogoče, da je zavest prebivalcev in delavcev mariborskega okraja tako daleč od vseh sodobnih družbenih, idejnih in etičnih problemov, da ji lahko zadoščata spet samo opereta in *Deseti brat*? Ali prebiva tedaj v velenjskih rudarskih stanovanjih zares popolna praznina? Ali je velenjski kulturni dom zares samo fasada in prazen dekor? Če je namreč to, kar pripoveduje dr. Danilo Požar, res in če je sklep gledališkega sveta SNG Maribor o operetah in »lažjih delih« zares vsestransko utemeljen, potem smemo z vso upravičenostjo govoriti o pravi kulturni katastrofi in potem smemo napisati tudi naslednjo enačbo: Velenje = opereta in *Deseti brat*.*

Dajmo dr. Danilu Požarju in gledališkemu svetu SNG Maribor čas, da v miru premisli, če se v svojih prognozah nista morda nekoliko zmotila. Možno je celo, da je njuna zmota mnogo večja, kot pa se zdi na prvi pogled. A preden začneta premišljevat, jima je treba povedati še nekaj: da je namreč načelo, ki ga zagovarjata in ki ga hočeta uveljaviti v mariborskem gledališču, pravzaprav že zdavnaj znano in preizkušeno načelo *Krpanove kobile*, pa ne zato, ker so se odločili tudi za operete in tudi za lažja dela, marveč najprej zato, ker so prepričani, da je možno kulturno katastrofo reševati predvsem s tako imenovanimi »lažjimi deli«, zato, ker so prepričani, da je treba prebivalstvu in delavstvu mariborskega okraja nuditi najprej ravno opereto in *Desetega brata*, zato, ker mislijo, da je z opereto in *Desetim bratom* sploh mogoče kaj reševati in rešiti; zato, ker se ne sprašujejo o zmogljivostih in delovnih pogojih mariborskega gledališča, ker niso niti pomislili na nobeno drugo možnost razen na »lažja dela«, skratka zato, ker verjamejo v izjemno kulturno poslanstvo

* Da ne bo nobene pomote: vsi sklepi o splošni kulturni situaciji v mariborskem okraju izvirajo izključno iz podatkov in pisanja dr. Danila Požarja in iz ravnanja gledališkega sveta, kakor ga je opisal njegov predsednik dr. Danilo Požar.

operete in *Desetega brata*, ker mislijo, da bo gledališče opravičilo svoj obstoj najprej tako, da bo pripravilo »nekaj lažjih del«.

A ne samo zato.

Ko ugotavlja dr. Danilo Požar, kako porazna je struktura obiskovalcev mariborskega gledališča, nadaljuje takole: »Če upoštevamo to ugotovitev, si lahko predstavljamo, s kakšno vestjo lahko predlaga pristojni organ okrajni skupščini, da se SNG v Mariboru določi v proračunu dotacija 200 milijonov din za funkcionalne izdatke in 50 milijonov din za investicije. Moramo se samo čuditi, kako so naši delovni ljudje odobravalni vsa ta leta take dotacije, ko je na drugi strani primanjkovalo sredstev za opremo bolnic, za šolske prostore, za stanovanja idr., ki so življenjskega pomena za naše prebivalstvo«.

Ni mogoče, da bi v okviru te že tako zelo obsežne glose podrobno analizirali navedene stavke in razkrili njihov pravi smisel, vendar pa je že na prvi pogled jasno, da teh besed ni pisal človek, ki ima gledališče rad. V teh besedah ni niti kaplje ljubezni in ne trohice razumevanja, namesto tega je v njih spoznanje, da prejema gledališče pač »dotacijo«, ne pa pravično plačilo za svoje delo; v njih je prepričanje, da gledališče nikakor ni »življenjskega pomena za naše prebivalstvo«. In še marsikaj drugega je v njih — o tem pa naj razmisli kar dr. Danilo Požar sam, razmisli naj tudi gledališki svet SNG Maribor in razmislijo naj tisti, ki so ta gledališki svet postavili.

V svoji ne-ljubezni in ker ne razume, da je dotacija v bistvu samo povsem upravičen, zaslužen dohodek, pa je dr. Danilo Požar napisal nekaj, kar se obrača proti njemu samemu. Zapisal je namreč tudi — naj mi bo dovoljeno še enkrat citirati: »Moramo se čuditi, kako so naši delovni ljudje odobravalni vsa ta leta take dotacije, ko je na drugi strani primanjkovalo sredstev za opremo bolnic, za šolske prostore, za stanovanja idr., ki so življenjskega pomena za naše prebivalstvo«. Res je: moramo se čuditi. Zares je namreč čudno, kako da so ti »naši delovni ljudje«, o katerih smo izvedeli iz članka dr. Danila Požarja, da jim hodita po glavi v glavnem samo opereta in *Deseti brat* in ki tvorijo ali pa vsaj soustvarjajo tisto »nekulturnost sveta«, o kateri govori dr. Danilo Požar, kako da so torej ti ljudje sploh kaj »odobravalni« za mariborsko gledališče, ki vendar ni »življenjskega pomena za naše prebivalstvo«. Kako naj si pojasnimo to nenavadno dejstvo? Samo dve možnosti sta. Ali so ti »naši delovni ljudje« res čisto brez sleherne zavesti in so dajali svoj denar kar tja v en dan iz navade, iz inercije, po višjem ukazu, iz zlagane, navidezne kulturnosti itd. Ali pa vendar niso tako zelo nerazviti in morda vedo, da je tudi gledališče »življenjskega pomena« ter so tako v neki sicer morda nejasni, vendar povsem pravilni slutnji kljub vsemu »odobravalni vsa ta leta take dotacije«, dokler ni prišel dr. Danilo Požar in novi gledališki svet? Morda torej vedo vsi ti naši delovni ljudje kljub vsemu vendarle še nekaj, česar dr. Danilo Požar in gledališki svet v Mariboru sploh ne slutita, morda je v teh ljudeh celo takrat, ko si zares želijo samo opereto in *Desetega brata*, v resnici več ljubezni in spoštovanja do gledališča, več pravega hrepenenja po kulturi, kakor pa ju premore tisti sklep gledališkega sveta SNG Maribor, ki izvira iz spoznanja o »nekulturnosti sveta« in iz prepričanja, da je treba kulturno krizo v mariborskem okraju začeti reševati najprej in predvsem z »lažjimi deli«. Ali z drugimi besedami: dragocenejši je tisti, ki si v svoji nerazvitosti že zaželi opereto in *Desetega brata*, kot pa tisti, ki misli, da je mogoče to komaj prebujeno kulturno žejo potešiti ravno z opereto in *Desetim bratom*.

minimalne dobre volje, ki je takrat očitno obstajala in ki je danes — kot vse kaže — ni več.

Nastaja vprašanje, kako si je treba obrazložiti ta malce zagonetni molk, ki je v nasprotju z dobrimi, ustaljenimi navadami kulturnega poročanja in ki se je vanj tako ostentativno umaknilo slovensko časopisje. Ali je ta molk zgolj izraz trenutne zadrege ali nekakšna izjemna in posebno pomenljiva oblika novinarskega komentarja? Ali pa je — česar tudi ne gre izključevati — samo preprost dokaz za nemoč našega novinarstva, da bi sproti zavzemalo samostojno, kritično in tvorno stališče do raznih aktualnih pojavov našega kulturnega in duhovnega življenja, posebno takih, ki so malo bolj zamotane ali celo sporne narave in ki na nesrečo še niso uradno katalogizirani?

D. Š.

POPRAVEK

V 10. številki *Sodobnosti* je napaka v članku D. Kermavnerja, na str. 878 v 16. vrsti od spodaj: besedičili pa so dosti o »bodočnosti« — pravilno: o »odločnosti«, ter v pesmi J. Udoviča *Veslo na peščini jutra*, na str. 866: Tam boš mogoče zatipal nalomljeno veslo, napravljeno — pravilno: *naplavljeno*.